

Ivan Brož

Roosevelt

ČTYŘIKRÁT PREZIDENTEM USA

Roosevelt

ČTYŘIKRÁT PREZIDENTEM USA

PRAŽSKÁ VYDAVATELSKÁ SPOLEČNOST
NAKLADATELSTVÍ EPOCHA

Ivan Brož

Roosevelt

ČTYŘIKRÁT PREZIDENTEM USA

Copyright © Ivan Brož, 2010

RMK ČR E 17663

ISSN 1802-6915

ISBN 978-80-7250-489-3 (PRAŽSKÁ VYDAVATELSKÁ SPOLEČNOST)

ISBN 978-80-7425-034-7 (NAKLADATELSTVÍ EPOCHA)

Poprvé

„Je to člověk velmi ovlivnitelný bez jasné politické linie a bez pevného přesvědčení, který není nebezpečným nepřítelem nikomu a ničemu, který má nezřízenou touhu se zalíbit a který si za nic prsty pálit nebude. Nebude žádným zastáncem a mluvčím lidu, ani nepřítelem dosud privilegovaných jedinců a tříd. Je to sympatický muž, jenž by se rád stal prezidentem, ale nemá pro takovou funkci význačnějších předpokladů.“

Snad již nikdy více se významný americký publicista Walter Lippmann, dvojnásobný nositel prestižní novinářské Pulitzerovy ceny, tolik nemýlil, když otiskl tato svá slova 8. ledna 1932 v deníku *New York Herald Tribune* o muži, který pak byl čtyřikrát zvolen prezidentem Spojených států. A snad nikdy předtím ani potom se Winston Churchill nevyjádřil o nikom tak přesně, když stejného muže hodnotil v roce 1943 takto: „Je to nejvěrnější přítel. Má vizi, která ze všech dosahuje nejdále. Je to největší muž, jakého jsem kdy mohl poznat.“

Ano, fakta i souvislosti ukazují, že žádný americký prezident, snad s výjimkou Abrahama Lincolna, neměl tak hluboký vliv na dějiny Spojených států. Jasně dokazují, že Franklin Delano Roosevelt byl strhujícím vůdcem, který samozřejmě měl chyby a nedostatky, ale dokázal obratně využívat svého osobního charisma, aby přesvědčil, že jeho pozitivní znaky v konečném součtu zdaleka převážily nad negativy. Konsolidoval a obnovil demokratické principy i tím, že posvětil státní zásahy do ekonomiky a skoncoval s izolacionismem. Patří k jeho velkým zásluhám, že své krajany

upevňoval v optimismu a humanitě. Byl příkladem bojovníka za demokracii i nositelem pevné víry v její životaschopnost v dobách, kdy byla na celém světě doslova osudově ohrožena. Svět však nejvíce oceňoval skutečnost, že se stal především symbolem realistické politiky.

PŘEDKOVÉ Z PRVNÍCH USEDLÍKŮ

Franklin Delano Roosevelt pocházel ze staré noblesní rodiny s holandsko-francouzskými kořeny. Narodil se 30. ledna 1882 v Hyde Parku, mezi New Yorkem a Albany, hlavním městem státu New York. Je to líbezný, lehce zvlněný kraj nad řekou Hudson na východním pobřeží USA. Otec James Roosevelt, kterému tehdy bylo padesát, patřil k zámožným občanům. K jeho předkům náležel Claes Martensz van Rosenvelt, jenž připlul v roce 1640 z Holandska a usadil se v kolonii New Amsterdam, tedy v dnešním New Yorku. Otec budoucího prezidenta působil jako investor v takových nosných oborech, jaké tehdy představovaly zejména železnice a pozemky s ložisky uhlí. Angažoval se i v některých dalších spekulativních podnicích. I když po několik let zastával funkci viceprezidenta významné železniční společnosti Delaware & Hudson, přesto byl nejvíce přitahován k pozemkům a čile s nimi obchodoval. Jeho o pětadvacet let mladší manželka a matka budoucího prezidenta Sara Delano Rooseveltová rovněž pocházela z bohaté rodiny. Otec i děd byli rejdaři v New Yorku a majiteli uhelných dolů. I když byl celkový majetek Rooseveltů mnohem menší než u řady tehdejších superboháčů, přesto je svou výší automaticky zařazoval do kategorie miliónářů. Svému synovi dala Sara Rooseveltová jméno Franklin Delano podle svého oblíbeného strýce, jenž pocházel z rodiny Philippa de la Noye, což byl první francouzský hugenot, jenž přistál roku 1621 v Severní Americe.

Franklinovi rodiče si mohli dovolit žít ve stavu, který sami Američané tehdy nazývali „neokázalý a vznešený přepych“. To jim rovněž umožňovalo trávit čas mezi údolím řeky Hudson

a lázeňskými středisky v Evropě. A právě do takového světa pohodlí, zábav a přirozené lehkosti bytí zanesl osud malého Franklina. Chlapec však nebyl a ani nemohl být úplně šťastný, i když měl možnost už od svých tří let prožívat to, co nebylo každému souzeno, například často cestovat po evropském kontinentu, učit se francouzsky a německy u soukromého učitele a setkávat se pravidelně se zajímavými lidmi z celé řady profesí od podnikatelů, přes umělce až po politiky, včetně tak významného činitele, jakým byl jeho vzdálený strýc a posléze i 26. americký prezident Theodore Roosevelt. Navzdory takovému rušnému prostředí se mladý Franklin cítil po celé dětství velice osamocen. Byl totiž jedináčkem. Přesněji řečeno jediným dítětem aristokrata, kterého do jeho čtrnácti let vychovávaly guvernanky.

Poněkud tichý a zaražený Franklin Roosevelt pak vstoupil na gymnázium v Grotonu, což je americká obdoba anglického Etonu, kde získal mírný anglický přízvuk. Studoval rovněž pilně latinu, řečtinu a evropské dějiny. Byla to prostě škola, kterou po dlouhá léta budovali a řídili po vzoru velkých soukromých školních institucí v Anglii, kde rektor Endicott Peabody vychovával bohaté mladé muže v tom duchu, aby sloužili křesťanským myšlenkám prostřednictvím práce pro veřejnost. Je až s podivem, že ani v tomto prostředí obvykle veselých mladíků si Roosevelt nedokázal najít kamarády. Snad to způsobila skutečnost, že se mu nepodařilo vyniknout v některém ze sportovních odvětví, což se na amerických školách tohoto typu obvykle pokládalo za společenský nedostatek. I když existují staré zažloutlé fotografie, na kterých je mladý Roosevelt zachycen v typickém dresu amerického fotbalu se svými studentskými spoluhráči, přesto šlo spíše o téměř mimořádnou událost, lépe řečeno výjimku, která jen potvrdzovala pravidlo.

STUDIUM NA NEJLEPŠÍCH ŠKOLÁCH

Ale faktem zůstává, že Franklin se právě v této době začal hlouběji zamýšlet sám nad sebou, postupně věnoval více

pozornosti i studiu. Důsledněji dodržoval všechny moudré Peabodyho rady a připomínky. Zřejmě tomu tak bylo i z toho prostého důvodu, že se o jeho studijní výsledky a o celkové chování zajímal u vedení školy samotný strýc Theodore. Například ze zachovaného vysvědčení z roku 1896 vyplývá, že Roosevelt byl již na 4. prospěchovém místě z celkového počtu 19 studentů s průměrem 7,79 bodů z možných deseti. V matematice byl hodnocen 9,75 a v angličtině získal 8,50 bodů, ale v latině 7,7 bodu a v řečtině 6,5 bodu. Plných deset bodů získal za přesnost v docházce a v chování.

Na sklonku Rooseveltových studií ve třetím ročníku, tedy v květnu 1899, postihla rodinu znepokojivá informace o otcově chorobě. Mladý Franklin, žijící ve škole internátního typu, se pak s otcem vídával již jen velice málo. V prosinci 1900 James Roosevelt zemřel. Byla to těžká ztráta, zejména pro Franklina, jenž považoval otce za nejlepšího a vlastně jediného kamaráda. Teprve další změna prostředí mu pomohla překonat tuto citovou krizi. Franklin nastoupil na Harvardovu univerzitu. Na této velmi prestižní vysoké škole, která se již 200 let těšila vynikající kvalitě, a tím pádem i velkému zájmu uchazečů o studium, našel Franklin Roosevelt nový svět. Byli to především noví přátelé, kteří brzy poznali, že i když chlapec z Hyde Parku není žádný sportovní fenomén, má řadu pozoruhodných vlastností, jež z něho dělají pravého džentlmena se zvědavým duchem, bystrým rozumem a pozitivním srdcem. Zdá se, že snad právě neopakovatelné fluidum špičkové instituce působilo na Franklina silou onoho příslovecného katalyzátoru, který obvykle v nestřeženém okamžiku vykřesá jiskru z mladíků, od kterých by to snad ani nikdo nečekal, a energicky rozdmýchuje plameny aktivity skrytého talentu.

Franklin totiž začal psát. Těto zálibě se nakonec věnoval v takové míře, že jeho přátelé hovořili o tom, že „dře jako kůň“ což mu nakonec vyneslo vysokou poctu, neboť již na konci prvního ročníku byl zvolen předsedou redakční rady

univerzitního časopisu *The Harvard Crimson* a zároveň se stal i jeho šéfredaktorem. Samotné slovo *Crimson* znamená v českém překladu *karmín*, což zároveň představuje univerzitní barvy. Právě při tom se Roosevelt učil nejen psát a organizovat, ale i pěstovat vůli k překonávání nečekaných překážek i upřímnou věrnost barvám, kterým sloužil. To vše mu pak poskytovalo doslova vynikající průpravu k pilování zdatnosti i odvahy k urputným zápasům, ve kterých se statečně stavěl tváří v tvář nesmírně těžkým úderům osudu.

Na druhé straně však bylo jasné, že tak obrovský stupeň osobního nasazení v jedné, úzce specializované sféře musí nutně vyvolat nerovnováhu, a tím pádem i nepříliš valné výsledky v ostatních sférách Rooseveltových aktivit. A tak se také stalo. Franklin od té doby studiu mnoho nedal, o čemž svědčí i ten fakt, že již nikdy nedokázal mít lepší hodnocení než ono průměrné „C“, nad kterým pak samozřejmě ještě vládla písmenka „B“ a „A“. Jeho hlavním studijním oborem byla ekonomie, v níž tehdy měla hlavní slovo klasická doktrína o „volné soutěži“, zmírňovaná novou pokrokovou myšlenkou o vládních regulacích.

Čtyři roky byl tedy Franklin na Harvardově univerzitě, jak se říká „na zlatém pobřeží“, kde jsou drahé studentské koleje a kluby a kde si vytvářel světový názor, který podle jednoho z jeho životopisců (James MacGregor Burns v knize *Roosevelt: the Lion and the Fox*) byl „směsicí politického konzervatismu, ekonomické pravověrnosti a antiimperialismu v nálevu zmateného altruismu a širošířého ignorantství“.

PANÍ ELEANOR

Na konci posledního ročníku se Franklin Roosevelt vážně zamiloval. Jeho vyvolenou se stala vysoká, štíhlá, svérázná a o dva roky mladší Anna Eleanor Rooseveltová, jež byla dcerou manželů Elliotta a Anny Hall Rooseveltových. Aby nedošlo k mýlce kvůli příjmení. Slečna Eleanor byla totiž – podobně

jako Theodore Roosevelt – jen ve vzdáleném příbuzenském vztahu k Franklinovi. Měla být jeho velmi vzdálenou sestřenicí, i když sama také pocházela ze státu New York, lépe řečeno přímo z velkoměsta New Yorku. Znali se sice od dětství, ale skutečná láska mezi nimi vzplanula někdy v roce 1903, krátce po večírku, na kterém byla Eleanor jako devatenáctiletá poprvé „vedena do společnosti“. Říká se, že to prý byla právě ona, kdo Franklinu Rooseveltovi pomohl „otevřít oči“, aby jimi mohl vidět žalostné životní podmínky nižších vrstev v předměstských chudinských čtvrtích a brlozích. K zasnoubení Franklina s Eleanorou došlo na podzim onoho roku 1903 a svatba se pak konala 17. března 1905 v domě nevěstina strýce Henryho Parishe v New York City. Mezi svatebními hosty, dokonce jako jeden ze dvou svědků, byl i prezident Theodore Roosevelt.

Manželé Franklin a Eleanor spolu měli šest dětí, z nichž třetí v pořadí zemřelo ještě jako kojeneček. Nejstarší, dcera Anna Eleanor (1906–1975), byla žurnalistkou, a když se otec stal prezidentem, tak pomáhala matce jako hostitelka v Bílém domě. Syn James (1907–1991) bojoval za druhé světové války jako důstojník u námořní pěchoty v Tichomoří a po válce byl kongresmanem za Kalifornii. Jeho sourozenec Elliott (1910–1990), důstojník letectva, často doprovázel otce na zahraničních cestách, bude o tom ještě řeč. Také další syn, Franklin Delano Roosevelt, junior (1914–1988), se zabýval politikou a byl členem Sněmovny reprezentantů za stát New York. Poslední ze sourozenců, John Roosevelt (1916–1981), byl za války poručíkem námořnictva vyznamenaným Stříbrnou hvězdou za statečnost a pak působil jako filantrop.

Ale vraťme se k jejich otci. Když opustil Harvardovu univerzitu, odstěhoval se z Bostonu do New Yorku, kde ještě stačil rychle přestoupit na další neméně známou Kolumbijskou univerzitu, aby tak uzavřel své právnické vzdělání. V červenci 1905 si novomanželé vyjeli na svatební cestu do Evropy. Snad nejvíce se jim líbilo v Benátkách, odkud pochází

fotografie, na které na pozadí benátských paláců a vousatého gondoliéra sedí paní Eleanor v gondole v ruce s novinami a manželovým slamákem, zatímco Franklin zrovna tiskne spoušť fotoaparátu.

Po svatbě se Franklin ještě musel dva roky učit abecedě i gramatice práva na zmiňované Kolumbijské univerzitě v New Yorku, než se mohl věnovat samostatné práci. Studium ho příliš nebavilo. I když patřil k velkým talentům s bystrým úsudkem, jeho studijní výsledky dopadaly poměrně slabě. Sociální a ekonomické problémy života ve státě New York ho totiž zajímaly více než diplom o zakončení univerzity. Jakmile složil advokátské zkoušky, možnost získání titulu bakaláře práv ho přestala znepokojovat. Roosevelt se už viděl v praxi, a tak se stal úředníkem význačné newyorské advokátní společnosti Carter, Ledyard, Milburn a spol., která se proslavila při obhajobě řady velkých společností při soudním projednávání případů porušování antitrustových zákonů. Šlo o zákony z roku 1890, podle nichž byla protizákonná každá smlouva, každé spojení ve formě trustu i jinak a každá záku- lisní úmluva omezující obchod mezi jednotlivými americký- mi státy nebo obchod se zahraničím.

VSTUP DO POLITIKY

Rooseveltova kariéra začala v roce 1907, když mu bylo pětadvacet let. Jen pro porovnání si udělejme odbočku a pohledme, co ve stejné době dělali jeho budoucí největší sou- putníci. Tak například dvaatřicetiletý Winston Churchill již působil ve funkci ministra kolonií. Josifu Stalinovi bylo 27 let a zrovna ho vylučovali ze strany za neblahou úlohu, kterou sehrál při přepadení státní banky v Tbilisi. Čtyřiadva- cetiletý Benito Mussolini se nacházel pod policejním dohle- dem v rodné Romagni. Farmařícímu Harrymu Trumanovi bylo 23 let a stejně starý budoucí japonský ministerský předseda Hideki Tódžó se jako novopečený nadporučík chystal ke svat- bě. Také Čankajšek, jenž tehdy dosáhl rovných dvaceti let,

byl v uniformě, ale teprve jako posluchač prvního ročníku vojenské akademie v Pao-tingu v severní Číně. Osmnáctiletý Adolf Hitler si hrál v Linci na bohéma a nedělal nic. Charles de Gaulle se ve svých 17 letech nemohl zatím projevit jinak, než jako student koleje Nejsvětějšího srdce Páně v belgickém Antoingu.

Obdiv mladého Franklina ke strýci Theodorovi, jenž byl až do jara 1909 prezidentem USA a nabádal synovce k veřejné práci, přinesl nakonec své plody. Roosevelt mladší se začal rozhlížet ve světě politiky, i když jeho první kroky na této půdě byly víceméně náhodné. Severní Amerika tehdy prožívala období velkého rozmachu. Téměř všude se projevovala skutečnost, že průmyslová společnost neodvratně vystřídala společnost agrární. Původní leitmotivy americké Unie, jakými byly práva jednotlivých států a vyhocený individualismus, již přestávaly vyhovovat novým podmínkám. Na jedné straně veřejnost volala po větší ochraně před silnými monopoly a trusty. Avšak na druhé straně se Američané podle tradic svého pionýrského ducha domnívali, že vláda se má omezovat jen na kontrolu a vlastní řízení má přenechat jedincům nebo společnostem. Stát, politikové od prezidenta až po Kongres, měli být jen rozhodčími, aniž by vstupovali do řízení hospodářství.

I když republikánská strana byla spíše nakloněna velkým podnikatelům, republikánský prezident Theodore Roosevelt se navzdory své těsné spolupráci s velkými finančníky typu Johna P. Morgana odvážil i k rozsáhlým reformám, což dokázal například rozpuštěním a soudním stíháním obřího trustu Northern Securities. Nejvíce se Franklinovi do duše i mysli jistě zapsaly strýcovy kampaně, které neohroženě vedl proti drancování přírody a ve prospěch zřizování národních parků, veřejných staveb, zejména vodních přehrad a zavlažovacích soustav v západních státech. Ještě nemohl tušit, jak se mu takové zkušenosti jednou budou hodit. Od svého velkého příbuzného mohl rovněž pochytit jeho smysl pro větší otevření

Spojených států vůči světu, což jiní američtí politici, přikování pouty izolacionismu, nechápali nebo nedocenili, i když šlo v některých případech o hrubý expanzionismus. Theodore Roosevelt měl velké sympatie u veřejnosti, a mladý Franklin samozřejmě jeho metody, ve kterých byla propojena jak vynikající taktika, tak i hodně demagogie, obdivně sledoval. Nedá se nic dělat, prezident je politickým vůdcem národa a jen on má právo říkat: „We, the people of the United States... (My, lid Spojených států...)“

Ale ani prezident není nezranitelný. Po tvrdých bojích může na sebe někdy soustředit vystupňovaný hněv, kterým mohou voliči překazit jak jemu samotnému, tak jeho straně další cestu vzhůru. Mezi farmáři, hlavně na Západě a Středozápadě, kteří byli kvůli cenám průmyslových výrobků a zvláště zemědělské techniky dlouho „na štíru“ s velkým průmyslem, narůstal neklid. Také četní drobní podnikatelé a příslušníci svobodných povolání, kteří byli vystaveni nátlaku trustů, se cítili právem pobouřeni. Stejně tak dělníci na nejnižších stupních a rasově ponižovaní černoši. Ačkoliv Theodore Roosevelt sám vybral takového prezidentského kandidáta na období 1909–1913, který měl pokračovat v jeho umírněné „progresivní“ politice, a tudíž i v dominantní pozici republikánské strany, přesto sami republikáni brzy pochopili, že se blíží jejich soumrak. Tím ale není řečeno, že by opoziční demokraté měli hned na růžích ustláno. Naopak, ještě kolem roku 1909 a 1910 byli v dost překerní situaci. Platilo to zejména o jejich pověsti ve státě New York a v samotném New York City, kde korupční aféry radních v barvách demokratů kompromitovaly stranu po celých USA.

Před blížícími se volbami poslanců sněmu státu New York a nového guvernéra měli demokraté velmi chabé naděje. Najednou se odkudsi vylíhl nápad: „Proč nevyužít velkého a zvučného jména Rooseveltů? Co na tom záleží, že Theodore je republikán? Vždyť jejich rodinná větev sídlí v Hyde Parku přece patří k demokratické straně! Cožpak nebude